

831. 71
Б-16

ЛА БАЖАН

16313

ПАТРУЛЬ

КНИГОСПІЛКА

89179
516

№ 1937

38

54

5-16

МИКОЛА БАЖАН
БІБЛІОТЕКА

Перевірено 1939

17-ий ПАТРУЛЬ

а.о.к.

81589 80 1/11 79

467

751113

992

МАР. ДЕРЖ. УН-ТЕЛ.
БІБЛІОТЕКА
№ 16312

МАР. ДЕРЖ. УН-ТЕЛ.
БІБЛІОТЕКА
№ 138233
СОДЕК 10 ПІСОК

КНИГОСПІЛКА
1 9 2 6

51
58
40

89:79 — 1 (081)

ЛІТ. 1981

ПІСНЯ БОЙЦЯ

79 С

Літ.-друкарня „Книгоспілки“. Харків, Нетеч. наб., 14.
Укрголовліт № 15312/в. Зам. № 1581 Т. 2050

М.У.

Бойцям не можна спать на варті,
стискаючи криса в руці.
Чого-ж то будуть варті
такі бойці?

То-ж ви є месники тепер за них,
ви месники есте,
за братів розтерзаних,
згвалтованих сестер.

Бережіть, бережіть і гордіться
найменням суворим своїм,
найменням червоногвардійця
і прапором бойовим.

Коли ворожий почуеш постріл,
— рушницю, й на коня!
Подивися на обрій просто,
— поганяй!

Крізь гони, крізь гони
боєць помчить.
Лічи патрони,
ран не лічи!

Не питай дороги,
хоч трупом ляж!
Серце—в остроги,
й стягни пантронташ.

Хай вітер в вічі,
умри—не стій!
На кожній стрічі
стриваем бій.
Команд не ждіте!
Хто став—пристрель!
Розкрають вітер
десять шабель.

Хіба буржуям
злякать тебе?
У кров фарбуєм
десять шабель.

І ми двічі умерти змогли-б
за чорний вугіль, за чорний хліб,
за чорні натружені руки,
ми двічі умерти змогли-б.

C O H E T

Відстукали копита коней бойових,
серця—в мозиль, каміння—в пил зітерши,
і я прийшов, прийшов уже не перший
слідами втоптаних доріг.
Слідами втоптаних доріг
прийшов, спізнівшись і відставши,
і стрів, хоч знаю—не назавше,
буденний час мигички та відлиг.

Буденний час мигички та відлиг
я полюбити хтів, і полюбить не зміг...
І куряву думок знов згадка золоті
жоне,

і б'ється в розуму незборений поріг
невпинний плин згадок моїх,
й густою кров'ю серце навантажене.

ПРОТИГАЗ

З дряговин виростала ніч
і набряк чавун облич.
В мозок вгруз цвях дум:
— Чи стрінемо останній штурм?
В мозок вгруз дум цвях,
та над окопом має стяг,
червоний стяг, що дав Коммол.
Не зрадить стяга п'ятий полк.
І полем, долом, ланом лун,
проллявсь з голів думок чавун:
— Вже тиждень стоїмо ми так.
— Чи витримаєм тиск атак?

В бліндажу питав політком:
— Як нам бути з п'ятим полком?
Корчився мукою стиснутий рот:
— Чи втримаєм наступ хемічних рот?
Раптом рукою його спинив
і м'язи напружив старий начдів.
Впину не було суворим словам:
— Протигазів не вистачить нам.

На тисячу дамо протигазів ми,
а як з іншими будуть людьми?
Заклянуло серце, і серце—як лід.
Політком вшух, політком зблід.
Начроти, схилившись, понуро встав,
ламаючи сині, як труп, уста:
— Червоноармієць не знає зрад,
до смерти боронить він волю Рад.
І ось зараз, і ось тепер
житиме тисяча, двом тисячам—смерть.
Дві тисячі в наступ останній підуть,
багнетами вирішать—буть чи не бути!

Ранок чорний обрїй скребе.
Випростав день кострубатий хрибет.
Не на небі сонце, сонце на полях,
то сонцем зоріє червоний стяг.
Сотні очей, як сотні ран,
сотні сердець, як один барабан.
Не було сліз, і ридань не було.
Тільки начдів схилив чоло.

Кров'ю полоще стяг за горбком.
Першим окопа лишив політком.
І там, де яри і де присмерк яруг,
розгорнули дві тисячі свій ланцюг.

Харкнув газом на зустріч баллон.
Затремтів, спинився батальйон.
В скроні думка ударила враз:
— Нас не зрятує протигаз.
Стих і стух стук сердець.
Став неминучим кінець.

Полк яром біг, ховався за горбом,
стискали руки грані бомб.
В очах—пільма і холод мряк.
Як крапля крові, горить зоря.
Пливе отруйний чад завіс
яром вниз, і полем вниз;
сивим, гливким молоком
над п'ятим звис полком.

Кілька кроків добігти не змогли,
кілька кроків не змогли добігти.
Синім обличчям на ріллі лягли,
і в ріллю вп'ялися нігті.

Окоп захолов. Окоп занімів.
Видер із серця слова начдів:
— Червоноармієць не знає зрад,
до смерти боронить він волю Рад.
Хай тисячі ляжуть братів на полях—
не хитнеться червоний стяг,
червоний стяг, що дав Коммол.
— Не зрадив стяга п'ятий полк.

ІМОБЕ З ГАЛАМУ

ІМОБЕ З ГАЛАМУ. ¹⁾

з «негрського циклу».

Коли в папірусах
злякано зойкнуть
птиці,
і чорним мускусом
згусне небо,
в гущавині лісу
ховається лицарь
старовинної віри Магреба.

В небо зорі вп'ялися, мов краби,
в землю вгрузла намулом тьма,
а під листям рудих баобабів
розцвітає очей емаль.

¹⁾ В тексті *вміщено незнайомі нашому загалу негрські слова: бамбула — весняний негрський танок, грі-грі — старовинні металеві амулети, марабу — болотна пташка, спагі та зуави — салдати французького колоніального війська, там-там — негрський барабан.

Імобе з країни Галаму
і з ним тисячі чорних рабів
в ніч повстання і зойків там - таму
іржавий набили карабін.

То не на плесі кричить марабу,
не жінки б'ють в бурдюк грудей,
то там - там дає вість рабу,
і понуро зідхає й гуде.

В ніч повстання, жалоби і зги
в очереті ворушиться негр,
і не зна білошкірий спагі,
чому кров'ю пустеля тхне.

В ніч повстання, жаги і жалоби
місяць верхів'ям бананів гравсь,
і підповз чорний раб Імобе
під білявий французький блокгавз.

Не здригнулась земля Галаму,
очеретом не хитнувся Сенегал,
тільки вітер сухими губами
жовтавий пісок лигав.

Тільки вітер пісок Сагари,
мов голодна гісна, ссе.
Вії салдатів набрякли від марев,
і останній випито абсент.

Рвуться уста салдатів піснею,
німіє в кутку холодний мавзер.
Хто порою пізньою
вийде за ворота блокгавзу?

А в Сагарі вітер мне гам,
в Сагарі вітер сичить.
Роз'ятрено чорними ногами
хрумтливі дюни уночі.

Шепче
присмерк бананових дерев,
все ближче
плеще
гуща
трав,

а коли в небо вдарив рев—
вартівій прокинувся зуав.

Гей, вітре, на чотири боки дми,
зойком дюни злякай Сенегалу.
В спагі серце спухло між грудьми,
спагі серце ввірвалось і впало.

Брязкотливий язик мітральєзи
череву тьми перебоєм розсік,
й кривавих зор розцвітає безліч
під тамарисками, на ранішній росі.

Засіяним кров'ю лобом
негр в намул зеленавий вріс.
О, на бронзових грудях Імобе
не дзвенять старовинні грі-грі.

І на Сагару упала ніч,
зашаруділа по пісках важким черевом.
Здригнувся Імобе, й захлинувся в багні,
де споткнулося скорчене дерево.

Стогоном небо розкраяв,
з стегон ночі підповз вий гієн.
Це для тебе, Галам, чорний краю,
Імобе в пісках гніє!

Весною знов пахне бамбули
й грудей жіночих чорний чад,
і серце Галаму про все забуло,
і все віддало своїм ночам.

В ніч бамбули, кохання й жадоби,
млосний, згадає хто,
як мухи повзли в Імобів
роздертий та кривавий рот?

не один Імобе
серце в дюни
виклав,
і в иклах папірусів згнів,
щоб виклик
збудив незвиклий
жорстке шепотіння пісків.

Бути негру
самому
самумом,
бути негру не рабом, а бойцем,
і повстання багровим шумом
вдарити в блокгавзу лице.

БОЕЦЬ 17 ПАТРУЛЯ

I.

Прапор подертий. Три літери: «ЧОН».
Туманом тужавів порожній перон.
А прапор хитався і ляскав у дах,
і рельси дзвеніли на путях.

Струмів у кімнаті, де ЧОН'у наряд,
махри і гасу жовтий чад,
дзвеніла в млі рушниця і багнет,
бо вартовій спочив пікет.
Весь день прослухав верес' куль
частини ЧОН сімнацятий патруль.
Тепер наказ: «ви—у резерв»,
та цей патруль не знав перерв,
бо знав про смерть, але про сон
забув патруль частини ЧОН.

Лягала пилом кіпоть снів
і мозок з втоми горенів,
а ніч принишкла, та не стих
у грудях серця дикий звих,

і в лямпі жовтій раз-у-раз
у лихоманці бився гас.
І спали всі—не спав ніхто,
в шинель вгорнувшись і в пальто.

II.

З пільми прийшли одинацять годин
і телефону ударив дзвін.
Начальник трубку притис до вух
і серця бій, і серця трепіт вщух.

Метнувся в безвість струмок хвилин.
Начальник слухав, і мовив він:
— Наказ до мене із штабу єсть,
не плямувати ЧОН'у честь.
Наказ негайний єсть про арешт
товариша, із ЧОН'у теж...
Інакшого не добереш
змісту цих депеш...

Спинився начальник, втомився, знеміг:
— Це вас торкається, товаришу Сідих...

А той вперед ступив; хитнувся і застиг,
і прірва тьми в очах жахних,
й уста продерлися, півмертві та бліді,
і рушили слова, конали на ході:
— Багато вже минуло літ,
як вмер Сідих, розбійник і бандит,
хоч оповість про нього ще змогли б
згарища поміщицьких садиб...
Не раз жував я з вами хліб,
мішали разом кров і піт...
Хіба за те каратиме Ревтриб,
що був Сідих—розбійник бандит?..

У відповідь ніхто не звів очей,
і тільки ніч продовжувала рейс.

III.

Хилилася ніч до чорнозему лон.
Знов передзвоном здригнувся телефон.
І в льоті зірвались серця стрімголов,
і командир до телефону підійшов...
— Повідомляє штаб: на всіх парах
до станції іде ворожий бронетяг...

Й зломилася голосу кована мідь:
— Ми мусимо станцію залишить.
Її боронити немає в нас сил.
Ми відступатимем далі у тил...

Мовчанням колючим зашерхли серця,
і кров—із серця, і піт—з лица...

IV.

Перша година з пільми приліта.
Збіралась до відступу ЧОН'у чота.
Гноєм жовтавим пружнасто набряк
під чорною стелею лампи чиряк.
в корчах предсмертних завихрився гас,
до стелі метнувся, хитнувся і згас.
Тьма бризнула з вікон, немов чорний шлак,
тьма до кімнати із вікон прийшла...
І вдарили двері... І хтось побіг...
І лиш луни здійнявся плиг.

Вбили тьму до підлоги цвяхами огнів.
І побачив патруль, що куток спорожнів,
що розчинено двері а далі—тьма,
і що Сідих в кутку нема.

— Він зрадив нас. Він втік до них,
бандит Сідих, і розбійник Сідих...

Нічого не сказав патруль.
У полі вітер грав тоскну гру.

V.

У полі вітер блукав і вив,
кружляв волоссям хмар і лісів.
Між хмар губами—місяця зуб,
і земля холола, мов чорний труп.
Між хмар губами—місяця дзьоб.
Вночі степами ішов то хто-б?..

Із небосхилу, там, де схід,
точивсь туману холодний піт.
Чоловік не втамовував хід,
стискаючи динаміт.

На перехрестті трьох доріг
туман лягав, припадав до ніг.
Вип'яло поле ребра сухі,
то на три боки ішло три шляхи.

І перший шлях—то шлях принад,
бо перший шлях іде назад,
а друга путь,—мов гострений багнет,
бо друга путь лягла вперед.

А третя дорога, мов темна коса,
губилася в нетрах, у чорних лісах.
Три дороги в три боки ведуть,
і чоловік обрав собі другу путь.

Ворушився полем туману мох.
Ішла людина із вітром вдвох,
а вітер заборсавсь, заплутавсь в дротах,
і рельси втяли дальший шлях.

Коли в туман гордорослий вплітає вітер квилі,
чому до рельс не схилить голови,
чому не слухать, як рельса гуде
далеко десь, далеко десь?

Коли хвилини летять, як дим,
чому не вірить пісням смутним,
що їх співа телеграфний дріт
сотні хвилин і десятки літ?

Летіли вночі, клекотіли вночі
хвилин ключі, і думок ключі.
Ой, нехай висмокче вітру смок
з серця чорну кров думок!

Враз рельси здригнулися звуком новим
і звук забренів, мов далекий грім,
і звук коливався, по рельсах йдучи,
і чути, як рельса скрегоче й кричить.

Чоловік прислухався, і він зрозумів
який-то рельси видзвонюють спів:
— Гуркоче шлях, і летить бронетяг,
наче птах на залізних полях.

Іще гучніше, іще чіткіш
звук торкнувся шпал клавіш,
і звуків громохких важчезний навал
ударив, заграв на ребрах шпал.

Під потягом містки дзвенять
і стугонить загрозово броня,
а машиніст рукою не спиня
скажений біг закутого у сталь коня.
Струмить повз панцирні груди ніч,
поля горбами летять навстріч,
а потяг й вітер віч-на-віч
копитами крешуть клич.
Колесами в насипу б'є плече,
стуком залізним по рельсах тече.
З його дороги хто іще,
жахнувшись, не втіче?

Там, де кінчалась стосьома верста,
вийшов до рельс чоловік, і став,
шурубом волі скрутив уста,
а полем гуркіт виростав...

VI.

Ранок надходив. Світало вгорі,
і хмарами пройшли рожеві косарі,
і косами били в коріння зорі,
і зорі хилились в блакитний моріг.
Був день, мов кришталь із блакиті й роси.
Молоком наливались жита і вівси.
Снувались чабанів далекі голоси,
немов прозора, павутинна волосінь.
Степом струміла, лягала на жита
стежок пилюга золота.
Стежками йшла сімнацята чота,
ховаючись в полі так.

Стежками йшла сімнацята чота,
та сама йшла, а може і не та,
бо слід, що лишила нічна сльота,
вітер з облич зміта.
Сліди вітер змітає з облич,
бо хто йому скаже:—облиш,
коли серце вскипає п'яніш,
п'ючи небо і сонячну тиш?

Ішов командир, почував під ребром
серце, зав'язане мертвим узлом,
бо серце його—не залізо на злом,
і не трухнявий бурьолом.
Ішла чота, і вийшла на горби,
до рельс залізної габи,
і глянула вперед, і знову—у хліби,
і серце стало на диби.

Жили рельс на зкорчених путях
перегриз в конанні бронетяг,
і до небес загрозливо протяг
рукою чорною ричаг.

Не лине вже потяг в провалля нічне,
і повз байраки, повз степи не мине,
і вибухом не трусоне
городу асфальтову панель.

Дивився командир. Нічого не сказав.
Обернувся. Пішов назад.
У землю вдарила нога
туга,
і на жита пилюга
ляга.

Під чобітьми важкими патруля
гуде і репає земля,
а серце думка звеселя:

— Ой, хутчій-би, ой, хутчій-би відсіля.
Наша вістка заспокоїти змогла-б
стурбований революційний штаб...

Ішла чота крізь поле напролом.
Пішла чота, і зникла за горбом.
Пішла чота, і степ лишився сам,
і тихнув дальній шум, і в'янув дальній гам.
Не зойкне паротяг, що на шляху заляк,
лиш листям зашумить шорсткий, колючий кр
і до землі він схилить тінь гілляк
туди, де кроків знак і крові знак.
Никне лисття, блискуче і рясне,
і сиплеться із насипу пісок,
і пошепки, і нишком шелесне
паперу синього розірваний листок.
До нього пил і вітер припада,
й трипоче він у шелестах сухих,
червоноармійський суворий мандат
бойця ЧОН'у Антона Сідих.

Все гасне у полі в хвилини оті,
коли вечір схиляється ниць,
тільки чути хитання кущів на путі,
шелес' трав, передзвони пшениць,
і брентіння дротів, і дзенькіт рельс,
і чіткий телеграфу пульс.

ПОВІСТЬ ПРО
МІСТЕРА ЮЗА,
МЮЗІК-ГОЛ, ПРО
ТАВЕРНУ І
ТРАМПА ДЖЕКА

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Епізод перший

Джек на панелі

Над будинками вітер
шматки слав хмар.
Акцій колючі віти
дзвонили й стукали в лихтар.

Під хлюпотінням
дощових смуг,
слизькою тінню
виблискував брук.
Шелестів тротуаром Джеків крок.
Джек був голодний, і Джек весь змок.
Під вітру трепіт,
тупіт краплин,
сховавшись в кепі,
панеллю плив.
Від дому до дому крався він,
ховався в імлі та тулився до стін.
Захлиналися вітром легені,
вітер тулився до лон.
Нахабно брязчали в кешені
відмички й товариш—Вессон.

Епізод другий

Юз читав газети

Містер Юз
шарпнув нервово сивий вус.
Сховавши руки в глиб кишень,
ще раз проглянув бюлетень.
Нафіксатуаривши корпусом проділ
своїх чемних і коректних шпальт,
таке доводив
«Нью-Йорк Геральд» :
10/2. Чікаго. Знову
торговельне представництво СРР
з бавовняним трестом склало умову
на купівлю бавовни тепер...
..... Відомий банкір, містер Тублін
зазначив у інтерв'ю :
на Союз Радянських Республік
пора звернути увагу свою»...
Тут
майнув часопис в дальній кут,
і глибше в крісло вгруз
сенатор Юз.
Повзли в чоло думки сумні,
і Юз не знав чи лють, чи жаль це.
Чорнильну кляксу на сукні
розвозив неухважним пальцем.

Епізод третій

Полісмени Нью-Йорку не сплять

У ринвах дощ дзюрчав і булькав.
Спухав водою неба сивий тент.
Мерехтів червоною крапкою люльки
на розі самотній полісмен.

Стояв і думав про губи Ліззі,
про Джіма таверну і білий ель.
Раптом здригнувся. Погляда врізав
у туман, що лягав на панель.
Суворо нахмутив лоба,
ще пильніше вдивився в тьму :
— Який - то нічку блукає «хобо»,
що потрібно вночі йому ?
Розірвавши думок теплий локон,
хитнув полісмен чолом,
лизнув каміння обережним кроком
і рушив за Джеком слідком.

Епізод четвертий

Джек, вітер і вікно

Джек поспішав швидким алюром
туди, де в морок пірнув тротуар.
За слизьким, за холодним муром
вітер хитав чорний парк.

Хутчіша за вітер двійка Джекових ніг.
Джек через мур переліз і побіг.

А в парку гуділи смереки,
під ногою сичало багно.

Дальшу путь спинило Джеку
світлом заляте вікно.

Джек сховався в кущах, і дивився, і скнів,
чекав, щоби світло загасло в вікні.

Раптом серце порснулося Джекове
і він ворухнувся між кущів.

Бачив Джек, що в вікні далекому
світло хтось загасив.

Цієї хвилини чекав Джек давно
і вітром кинувсь під вікно.

Епізод п'ятий

Ю з д у м а в

Ще глибше вгрузаючи в крісло,
промовив стисло
містер Юз:

«Припиню я глузування,
веремію. бешкет, шум,
балачки про визнавання
Вашінгтонських недоум!
Я вигадаю засіб певний
на здивовиж людям всім,
бо більшовик—наш ворог кривий.
Хіба нам панькатися з ним?»

В крісло всім тілом встряг,
і втопав у глибокому кріслі.
Зжувавши гаванну в зубах,
напружено, тяжко замисливсь.

Над містом дощ і морок ліг.
Дробив хронометр хвилин біг.

Епізод шостий

Джек у кімнаті.

Діамант не схибив —
розкраяв шкло.
В порожню пляму шиби
просунув Джек чоло.
В кімнаті синів іще дим сигарет.
Під Джека ногою зарипів паркет.

По кімнаті метнулася двійка очей,
і Джек побачив чорний сейф.
В кімнаті дим сигарет іще линув
і жеврів угіллям камін.
Відмичку в замка щілину
вклав обережно він.

Залізо сейфа очима жер,
і не чув, як десь стукнули двері,
як хитнулось сукно порт'єр,
ніби хтось заховався в порт'єрі.

Епізод сьомий

Юз вирішив

Павутиння дощу і туману глей
снувалися з сивого неба.
За кімнати вікном сновигав Бродвей
гумовим шелестом кебів.
Над містом дощ і морок ліг.
Дробив хронометр хвилині біг.
Дзвенів в тумані автобус.
І мислив Юз, і думав Юз.

По-над столом напруживсь весь,
насупив хмуро брови,
і книжку Нью-Йорських адрес
з стола схопив нервово.
Розгорнув її. Оливцем своїм
адресу підкреслив:

101 — Авеню 27

Зідхнув. Відкинув оливець.
Упав на підлогу стілець.
Шаркнув паркетом швидкий крок.
Під пальцем затремтів дзвінок.

Дзвінок замовк.
Здрігнувся знов.
І на порозі бой схолов.
— На дворі дощ?
— О, містер, так.
Юз на піджак
вдяг макінтош,
й собі промовив: «Я, мабуть,
свою не закінчив ще путь».

Біля дверей, мов вірний пес,
чекав стосильний «Мерседес».
Плюнув наказа шоферу він:
— Авеню 27 — 101.

Під тягарем в де-кілька тон
журливо застогнав авто,
і проковтнув губами шин
п'ять кілометрів в сім хвилин.

Епізод восьмий

Дуже можливо, що Джек закінчив свою путь

Коли-ж торкнувся Джека стек
і рука чиясь впала на плечі—
здрігнувся Джек,
підвівсь, готуючись до втечі,
й почув, як кров холоде вен:
стояв із-заду полісмен...
Бравнінг прищурився. Бравнінг блищить.
Протремтіла і луснула мить.
Руку протяг
Джек до брюк.
В полісмена руках
зводу стук:
— Руки в гору вас прошу піднести!
Куль не жалкую, даю слово чести!»

Джек подумав: «Так, мабуть,
безславно закінчив я путь».

Серце Джека занило й завмерло,
за полісменом ішов, як на скін.
Полісмен наказав шоферу:
— Авеню 27 — 101.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

Епізод дев'ятий

Допит Джека

В кімнаті лайка стрибала,
мов футбол.
Рука капрала
писала протокол.

Слова із рота
плював і м'яв:
— Хто ти?
Твоє ім'я?

Мов залізом набрякло важке чоло:
— Моє наймення—Джек було.
Блимала злість у капрала в очах:
— Що робиш ти? Який твій фах?
У капрала в очах мерехтіла лють:
— Голосніше кажи—нічого не чуть.
Голову підніс Джек вище,
він жовтим був в електричнім огні:
— Я не можу казати голосніше,
бо я не їв два дні.

— Не їв-би ти хоч сотню день,
яка тобі справа до чужих кешень?
На скарб чужий позаздрить хто,
для тих кінець: мотузка й стовп...

Перед Джека очима туман проплив,
перед Джека очима—різнобарвні плями,
і він не чув капрала слів,
а холод чув по-між грудями.

Вийшов геть з кімнати Джек,
і камери замкнулись двері.
Капрал на стіл поклав біфштекс,
готуючись до вечері.
Почав вечеряти капрал,
коли в тумані спав квартал.

На вулицях—лиш вітру клич,
дощовий шорох гострий.
Журливо жувала десятий сандвіч
самітна капралова постать.

Епізод десятий

Юз на Авеню 27

Заплутався вітер в туману волоссі,
припадав до будинків зчорнілих повік.
Лихтаря на бруку заялозеному
спухав жовтавий кровоподтік.
Від вітру лихтар хитався дзвінко
і не спинявся вітру плин.
Мерехтіли в імлі над будинком
цифри:

101

Дощом затеклий, холодний морок
над калюжами бруку звис.
Заскреготіли зуби мотору,
і заляпав авто-багном під'їзд.

Роззявився в темряві чорних воріт
смердючий рот.
Над домом напис білів угорі:

Поліцейське Бюро

І з розгону, на льоту
авто рвануло, стало тут.

Епізод одинацятий

Чого треба було Юзу

В двері стук розлягся по кімнаті.
Капрал злякався і згубив сандвіч:
— Прокляття!
Хто це приїхав в таку ніч?

Юз увійшов. Обтрусив пальто,
з якого вода стікала,
і запитав: «Ви хто?
Мені вартового треба капрала».
Капрал розтав, бо бачив гетри модні:
— В Бюро вартую я сьогодні.

Юз хустинкою спокійно втер долоні:
— Моє прізвище — Юз...
Землетрус
ударив в капралові скроні.
— Я не дарма в таку приїхав ніч,
маю сказати вам таємну річ,—
заціпивши губи, промовив Юз,
— маю дати вам маленьку пораду:
коли хоч слово злетить із уст
про це,
то згубите не тільки посаду»...

Від натуги зчорніло капрала лице
і, вкипівши ногами до полу,
з серцем, розплатаним долі,
промовив капрал: «Ніколи!
Все життя моє в вашій волі!»
В очі капралу глянув Юза зір:
— Мені треба підробити папір,
документа фальшивого треба.
Ви — полісмен, і ви знаєте тих,
хто-б зробити це добре міг,
а не знаєте... благайте неба!»
П'ялись слова помалу:
— Хвилини через п'ять
ви мусите, капрале,
людину таку відшукать.

Юз мову ввірвав і спинив.
Холод повз по капрала спині.
Скорчив рота блідою смугою:
— Слухаю!
Як вірний салдат, як слухняний салдат,
обернувся на підборах і вийшов з кімнат.

Епізод дванацятий

Що сталося в камері Джека

В холодній камері сльозилися вікна
і лямпочка блимала тускло.
Джек дивився, як туман до вікон никне,
і чув дощу гугнявий плюскіт.
Коли замок у дверях брязкнув
і хтось закашляв біля камер,
струсив з чола думок журливих ряску,
серце стиснув руками.
Рипнули двері і відчинились.
Капрал ввійшов в камеру нишком.
Джек стрепенувся. Джек тіло безсиле
підвів з брудного ліжка.
Розтулився важко капрала рот:
— Тюрма тебе чекає на кілька год.
Тремтіння пробігло по Джека устам:
— Це я знаю сам.
— Таких, як ти, ми нищимо в нівець,
чекає таких електричний стілець».
Джек до стіни притулювся і зблід,
Заросилось чоло в холодний піт.
Схололи очі капрала сірі,
капрала голос серце скребе:
— Тепер лише свідчення щирі
порятуватимуть тебе.

Тебе ми усі знаємо добре,
ти добре відомий нам.
Ти грабіжником був хоробрий,
ти був хоробрий трамп.
Твоя сестра — то відмичка до взлому,
а револьвер — твій рідний брат.
Одно лише нам невідомо:
чи палери ти вмів підроблять?»

Біг хвилин спинився, скляк.
Джек відповів капралу: «Так».
По обличчі капрала метнулася двійка бус,
спалахнула, мов два боліди:
— Тебе в тій кімнаті жде містер Юз,
і звідси ти з Юзом поїдеш».
Джек на грудях роздер руками блюзу,
Джек жбурнув слова напружені з зубів:
— Чого від мене потрібно Юзу?
Чого від мене Юз захотів?»

Вгнав у підлогу капрал крок:
— Без зайвих балачок.
Без зайвих сцен.
Не псуйте кров»...
...Пішов полісмен
і Джек пішов.

Епізод тринадцятий

Джек не закінчив свою путь.

Вони обидва стали на порозі:
Джек і полісмен.
Вони обидва зустріли погляд загрозливий:
Джек і полісмен.

До Джека обличчя зір Юза влип:
— Він зробить потрібне, цей тип?
Бо не зробить — дивіться в мене,
полісмене!»
Від турбот капрал захрип:
— Він зробить потрібне, цей тип!
Вистарчить в нього хисту,
містер!

Капрал зідхнув. Дивився Джек залякано.
А містер Юз в роздумі гладив бакени:
— Гаразд, хай буде так воно!

З собою разом до автомобілю
іти Юз наказав йому.
Вони вийшли. Авто загуділо.
Капрал довго дивився в тему.

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

Епізод чотирнадцятий

В мюзік - голі

В пароксизмах, конвульсіях фокс - троту
розпач джаз-банд розілле
Розстібнеться жіночого роту
криваве кольє.
Ласками липкими,
ласками лякливими
сплетуть троту розкошлані локони,
щоб на паркет мюзік - голу лягли вони
і серця вточили соку.
Проповзе по залі шіммі плазом
і здригнеться тіло трічі.
Істеричними спазмами
захлинеться світло електричне.
Зігнуться і зломляться руки,
схолоне тіла блідого плащ,
а джаз - банд вибухне мукою
і застогне ще тяжче.
Напували губами змочлими
танго порожній рózзів.
Юз на грудях поправив смокінга
і спинивсь на порозі.

Джентельмени і леді
перса ялозили в танго.
Юз увійшов і ледве - ледве вгледів
вільний столик на ганку.

Хай тужить танго згагою смертельною,
ридає хай!
Юзу приніс чорний кельнер
в келиху жовтий коктейль.
Під танго похотливий стогін
до уст підніс бокал,
але бризнув коктейль на столик,
спинилася рука.
До столика ходою необережною
джентельмен підійшов і став.
Посмішки бліде мережево
прослалося на устах.

Затрусився в лихоманці шіммі
джаз бандів божевільний лязк.
Джентельмен промовив губами сухими:
— Маю справу до вас.
Клянула хвилина, чеканням змучена,
з іншими хвилинами в лаві...
— Я прийшов до вас з дорученням
по вам вже відомій справі.

Юз не відповів нічого, тільки
на столик рука лягла,
на скронях напружились жилки
і зморшки випинались чола.
Смокінга зморшки поправив,
і поправив зморшки голови :
— Я знаю, яка у вас справа,
чого від мене бажаєте ви...
Я все зробив. Документи тут».
На столик упав паперів жмут.

Джентельмен руку Юза рукою потряс
і промовив нечутно: «Гаразд».
Вони з залі вийшли вдвох.
Знов столик спорожнілий,
лише коктейль забутий стиг і сох
і мармур жовкнув білий.
Продовжувала ніч нечутний, тихий льот
і тільки —
вабливіш стегнами хитав фокс-трот,
п'яніше пахла тіл жіночих вільхить.

Епізод п'ятнадцятий

Що робилося в таверні і яку пісню там співали

Там, де вітер з вулиць зверне
і в темних провулках зникне,
блищать вогнем таверни
забруджені мокрі вікна.
З дверей лайка і пісня лине
і вигуків п'яний клекіт.
Іще вимагає джину
голос сп'янілий Джеків.

Господар казав: «Доволі!
Навколо матроси сміються!»
А Джеку баглося до болю
в очі надивитись проститутці.
Цілував її тіло жовтаве,
захлинався лекучим абсентом.
Він міг кинуть сьогодні на прилавок
все серце, всі долари й центи.
— Чого жалкувати? Нема чого!
Життя і серце — все на злом!
Цьому не раз мене вчила мачуха
під Бруклінським мостом».

Вони мовчали. Уста на шклянці клякли,
тіла наливалися віскі,
а скрипка в таверні плакала
про щось знайоме і близьке.
Квилить в таверні скрипка,
б'ється крильми у стелю стон.
Затягнув матрос якийсь хрипко
пісню про те, як вмер товариш Джон.
Співав матрос з англійської шкуни,
з Англії туманих берегів,
про Джона і Кеті, про смерть за комуни,
і штормом спів цей гудів.
Котились слова, мов чорні зерна,
мов пороху зерна — слова.
То в Нью-Йоркській, брудній таверні
пісню матрос заспівав:

ПІСНЯ ПРО ДЖОНА І КЕТТІ

Був Джон-комуніст, і Кетті була комуністка...
— Ніколи не буде пролетар рабом.
І вранці приніс розсильний Джону звістку.
Вони звістку читали удвох за столом.
«Товаришу Джону Грантому з'явитись на мітинг.
— Ніколи не буде пролетар рабом».
Джон прочитав ці слова непохитні
І тільки хитнув чолом.
Знав дисципліну товариш Джон і товаришка
Кетті:

Ніколи не буде пролетар рабом.
Джон вийшов з кімнат з зорею на кашкеті,
І Кетті шла слідком..
...Вогнем незгасимим горіли обличчя:
— Ніколи не буде пролетар рабом.
На мітинг зібралась юрба робітнича,
і розмови гудів бурелом.
І мітинг почався, і Джон—на трибуні,
— Ніколи не буде рабом пролетар.
Гартованих слів про велику комуни
Падав гарячий удар.
І летіли слова про сучасність злиденну:
— Ніколи не буде пролетар рабом...
Юрба ворухнулась: свисток полісменів
Блукав і кружляв садком,
Вибухали в повітря і зойки, й прокльони:
— Ніколи не буде пролетар рабом.
Загрозою виріс перед поглядом Джона
Полісмена блискучий шолом.
Гуркотіння юрби захитало трибуну:
— Ніколи не буде пролетар рабом.

Свинцем полісменів бравнінг плюнув.
Впала людина під пльовком.
Видерся Джон з полісмена лабетів:
— Ніколи не буде пролетар рабом.
Бачив Джон, що впала Кетті
На землю з закровленим лбом ..

Кипів у серця Джека джін
і липло до лоба волосся.
Проститутка зійшла з колін
і до столика підійшла матросів.

...Джона звязали і взяли з собою.
— Ніколи не буде рабом пролетар!
В поліц-бюрі Джона з усмішкою злою
Допитував старший жандар:
«Ти комуніст? Це я знаю чудово!»
«Ніколи не буде пролетар рабом,—
Із горла хрипом краплі крови,—
Я—комуніст, бо я був робітником.. »

Хтось пазурями найбільшу муку
роз'ятрив у Джека в чолі,
і губи бліді промовили без звуку:
— Я робітником був теж колись».

...Жандарова пика лисніла від поту:
«Ніколи не буде пролетар рабом?
Ти матимеш волю, ти матимеш злото,
Коли працюватимеш, як страйколом».
Джон стиснув в устах шматки крику...

І Джек їх стиснув також,
і муку заціпив дику:
— про мене згадає хто-ж?
В згадці знов поліцейське бюро,
в згадці знов слова полісмена,
іна серці — згадок тавро:
Чи не зрадник — моє наймення?»

...Джон стиснув в устах шматки крику:
— Ніколи не буде пролетар рабом!
Підійшов до жандара й в жандарову пику
Навідмах ударив кулаком.
Джон вмер під нагаєм полісмена.
(Ніколи не буде пролетар рабом).
Коли-ж над містом розсипалась нічна мигичка
темна,
Його поховали крадьком..

Більше джину Джек не пив,
руку до горла протяг:
— Чи не я продав братів
за нікчемне своє життя?»

...Робітничі серця не забудуть,
як згинув товариш Грантом,
бо пролетар ніколи рабом не буде.
не буде пролетар рабом»...

Кружляла тиша, ніби сиве пір'я
і шемрав льот її глухий.
Лампа корчійно розчепірила
свої пальці жовті і сухі.
В куток впала тъми чорна грудка,
Джек тілом в куток темний

встряг.

Повз Джека пройшла проститутка.
І проститутку забрав моряк.
Забилося серце в хитанні химернім,
хитнулось, спинилося знов.
До холодних дверей таверни
ледве дорогу знайшов.
Глянув навколо, і мить зачекав,
і відчинив хапливо двері.
В обличчя дико закричав
вітру зойк, і вітру вереск

Епізод шіснацятий

Самітний постріл в гавані Нью-Йорку

Мерехтів вулицями дощ,
ніби крильми маяв сивий птах.
Промерзлий і змоклий, хто ще
блукає в Нью-Йорських ночах?
То Джек йшов з таверни у дощ
і тінню бився по бруку, мов птах.
Вітер приморської площі
і морем, і сіллю протрях.
І там, де тъма була ще темніша,
де счорнів туман з моря сизий,
могильну, понуру тишу
постріл самітний розрізав.
Там Джек пригорнув на прощання
холодну панель до лон,
бо не зрадив, не зрадив в-останнє
вірний товариш Вессон.
Влучила куля просто
і руки розп'яв Джек хрестом.
Заметався луною на постріл
полісмена тривожний свисток.

1937.

З М І С Т

	Стор.
Пісня бойця	3
Сонет	9
Проти газ	13
Імбе з Галаму	19
Боець 17-го патруля	27
Повість про містера Юза і про трампа Джека	39

998

ХАРКІВСЬКИЙ
 літературний музей
 Вст. № 9150 Інв. № КБ-4099

КБ-1241

Ціна 50 ксп.

ХАРКІВСЬКИЙ

Вст. № 9/50 Ім. № КБ-4099